

Rasprave DLM-Foruma o elektronskom gradivu (Proceedings of the DLM – Forum on electronic records)

Brisel, 18. do 20. prosinca 1996.

Prvi multidisciplinarni **DLM-Forum (DLM = Données lisibles par machine)** o elektronskom gradivu, održan u Briselu od 18. do 20. prosinca 1996. godine, bio je glavni događaj u istraživanju mogućnosti šire suradnje između zemalja članica EZ-a i na razini same Zajednice. Organiziralo ga je Europsko povjerenstvo (*European Commission*) u uskoj suradnji sa zemljama članicama EZ-a, a prisustvovalo je više od 300 stručnjaka i čelnika javne uprave, arhiva, industrije (dobavljači *hardwarea* i *softwarea*) i istraživača. Multidisciplinarni pristup te cilj da se kao konkretni rezultat Foruma objave upute o strojno čitljivim podacima, jednako kao i visoka kvaliteta prezentacije, pretvorili su ovaj inauguracijski događaj u europski forum od međunarodnog značaja na području upravljanja i pohrane elektronskog gradiva. Sudionici su došli iz zemalja članica EZ-a, drugih europskih zemalja (uključivo Rusiju i Poljsku), Kanade i SAD-a.

Osim plenarnih sjednica, na početku i na kraju Foruma održana su tri istodobna zasjedanja o "životnom ciklusu" elektronskog gradiva.

Paralelno zasjedanje 1, odnosilo se na planiranje, stvaranje i održavanje elektronskih dokumenata. Usmjereno je na koncept administrativnog životnog ciklusa i upravljanje elektronskim gradivom. Karakteristike različitih stupnjeva životnog ciklusa su identificirane i raspravljene u multidisciplinarnom pristupu (uprava, arhivi, industrija, istraživači). Zasjedanje se sastojalo od četiri dijela: 1. Koncept strategije za upravljanje elektronskim dokumentima; koncept životnog ciklusa; 2. Odgovornosti u upravljanju elektronskim gradivom i prijenos odgovornosti; 3. Vrednovanje i procjena elektronskih dokumenata; 4. Suradnja izvan državnih granica – zahtjevi i akcije.

Referati su izvješća o praktičnom radu s elektronskim gradivom. Izloženo je vrlo mnogo raznih iskustava, koja ipak imaju mnogo zajedničkog. Za elektronsko gradivo je važno da pri planiranju, dakle prije stvaranja bilo kojeg digitalnog zapisa, postoji potpuna koncepcija gradiva. Također treba razdvojiti razdoblje u kojem su dokumenti aktivni ili poluaktivni (tijekom stvaranja i održavanja), od razdoblja kada su dokumenti neaktivni, ali još uvijek mogu biti korisni za tekući rad. Potrebno je stvoriti strategiju za uništavanje dokumenata ili zapisa koji više nemaju vrijednost. Neophodna je suradnja između javne uprave, nacionalnih arhiva i kompjutorskih poduzeća. Svi sudionici životnog ciklusa gradiva moraju biti od samog početka uključeni u ciklus i njihov rad treba biti podudaran, a ne sukcesivan. Gradivo treba vrednovati od trenutka u kojem nastaje, a ne u času predaje arhivu. Važno je da od početka postoji svijest da je elektronsko gradivo memorija naroda i organizacije i da

ima glavnu ulogu u poslovanju. Vrijedno je znati kako neka rješenja već postoje i da ih treba potražiti, možda u drugim područjima (industrija, *software*, *hardware*), a zatim upotrijebiti. Opće je prihvaćeno mišljenje da jedan sam zapis nema vrijednosti ako je odvojen od svog konteksta i dokumentacije. Važno je i pitanje ravnoteže. Želja je da gradivo bude što dostupnije, a u isto ga se vrijeme želi i bolje kontrolirati. Pojedine organizacije čuvaju gradivo zbog svojih vlastitih potreba, ali su prisutne i potrebe društva i povijesti, jer gradivo treba budućim generacijama dati informacije o današnjici. Elektronsko gradivo postavlja mnoga pitanja. Pitanje raspodjele troškova, vrijednosti kopija, poboljšanja informacija o kontekstu gradiva, pitanje novih vrsta podataka, audiovizualnih, digitalnih, virtualnih. Glavno pitanje je, da li treba čuvati *software*, opremu i operative sustave ili seliti podatke na nove formate. Sve to košta, pa neki kažu da je jeftinije čuvati opremu, a drugi tvrde da je prebacivanje na nove formate ekonomičnije, tako da ovo pitanje treba vrlo dobro razmotriti. Vrijednost informacija je također važna. Da li postoje i neka druga rješenja osim ova dva spomenuta? Gradivo koje više nije vrijedno treba uništiti, stoga je važno vrednovanje gradiva. Da li postoje standardni formati? Postoje neki za tekstove i grafike, ali ne i za računovodstvo. Predložena su i dva paralelna pristupa, jer čak i ako prebacimo gradivo na nove formate, svi korisnici neće uvijek imati kompatibilne sustave. Na Forumu su izložene neke izvrsne ideje, no nije nađeno sveopće rješenje. Niko nije došao s potpunim odgovorom, ali su se u raspravama javili mnogi elementi odgovora, pa je predloženo da se zajednički rad nastavi putem E-maila i na web stranicama.

Paralelno zasjedanje 2, bavilo se kratkoročnim i dugoročnim očuvanjem, integritetom i dokaznom vrijednosti gradiva kroz svoja četiri dijela: 1. Definiranje potreba za dugoročnim očuvanjem; 2. Troškovi očuvanja; tko ih plaća; učinkovito upravljanje i infrastruktura za upravljanje elektronskim gradivom; 3. Norme i standardi očuvanja; 4. Suradnja širom Europe i na interdisciplinarnoj razini te mogućnosti za akciju.

Izloženo je 14 referata. Izvjješća o arhiviranju elektronskog gradiva u Francuskoj, Nizozemskoj, SAD-u, Njemačkoj i Rusiji dala su vrlo šaroliku sliku. Unatoč raznolikosti zajedničko je to, da uporaba elektronskih dokumenata, kao dijela gradiva, više ne predstavlja bilo kakvu tehnološku ili metodološku teškoću. S druge strane, još nije ni započeto s odgovorima kako zaštititi elektronske dokumente i podatke u kompleksnim aplikacijama i elektronskim sustavima što zamjenjuju tradicionalno pisano gradivo. Ovi problemi se ne odnose samo na javni sektor, jer poduzeća imaju iste probleme kao i javna uprava. Administrativni sustavi u europskim zemljama su, jednako kao i ljudi, oblikovani različitim tradicijama, što se poglavito odnosi na različite pravne uvjete korištenja dokumentacije. Međutim, razvoj nove informatičke tehnologije nužno vodi do tehničke harmonizacije, multidisciplinarne i međunarodne suradnje. Multidisciplinarni pristup treba obuhvatiti suradnju stručnjaka za informa-

tičku tehnologiju s administracijom, arhivistima, knjižničarima, znanstvenicima i ostalim korisnicima elektronskog gradiva. Arhivisti su najbolje upoznati s potrebama administracije i korisnika te stoga njihovo znanje mora biti inkorporirano u planiranje i primjenu novih informatičkih sustava. Razmjena informacija i iskustava je osobito važna i trebala bi se razviti do koordiniranih zajedničkih akcija za određivanje normi. Rastuća važnost nacionalnih, multinacionalnih i internacionalnih standarda je očita. Nove tehnologije i razmjena informacija otvaraju i pravna pitanja dostupnosti i vjerodostojnosti dokumenata.

Paralelno zasjedanje 3 bilo je posvećeno uporabi i dostupnosti informacija. Također se sastojalo od četiri dijela: 1. Širenje i dostupnost; 2. Svjesnost i raspoloživost informacija – koliko mogu pridonijeti različiti sudionici?; 3. Standardi za širenje informacija, javnost i dostupnost dokumenata; 4. Suradnja unutar sustava Europske unije i globalnog informatičkog društva.

Arhivisti će morati naći ravnotežu između zakonskih ograničenja o dostupnosti i želja korisnika, ali isto tako i daleko više pomagati korisnicima u uporabi gradiva. Da bi obavili svoju zadaću pružanja usluga korisnicima, arhivisti su u prošlosti usko surađivali s povjesničarima, dok će u budućnosti morati razviti takvu suradnju s informatičarima. Da bi opstala, zajednica koja se brine o dokumentima mora upotrijebiti nova sredstva kako bi upravljanje dokumentima postalo upravljanje informacijama, odnosno upravljanje znanjem. Arhivisti moraju dijeliti, a ne čuvati znanje. Sve ove promjene ukazuju na očajničku potrebu za standardima. Slobodna razmjena roba, usluga, ljudi i kapitala mora uključivati i slobodnu razmjenu informacija.

Na kraju skupa prihvaćeno je 10 točaka za **follow-up DLM-Foruma**:

1. Publiciranje i distribucija radova Foruma;
2. Izrada studija o odnosu između javne uprave i arhivske službe;
3. Publiciranje "smjernica" o najboljim postupcima za elektronsko gradivo;
4. Sakupljanje i distribucija informacija o tekućim projektima i drugim relevantnim aktivnostima;
5. Razmjena informacija, određivanje službenih potreba i poboljšanje suradnje su žarišne nacionalne točke koje treba uključiti u sustav informatičkog društva;
6. Veća angažiranost članica u radu nacionalnih i međunarodnih tijela za standarde;
7. Utemeljenje programa izobrazbe arhivista i administratora;
8. Osnutak radnog tijela za istraživanje pravnih implikacija na polju elektronskog gradiva i uredskog poslovanja;
9. Poticanje direktnog pristupa informacijama za građane;
10. Kako bi se nadgledalo provođenje DLM-Foruma o elektronskom gradivu, osnovat će se multidisciplinarna radna grupa.

Forum je veoma jasno pokazao da se arhivisti nalaze na razmeđu elektronskih i tradicionalnih dokumenata. U ovom času ne postoje opća pravila i upute, problemi se rješavaju različito od slučaja do slučaja. Tehničke inovacije radikalno mijenjaju arhivske sustave, ali i otvaraju nova područja u "arhivskom poslovanju". Ne samo što arhivisti podatke čine dostupnima, nego ih mogu pripremiti za specifičnu uporabu i posebne skupine korisnika. Pri tome je svakako važno da arhivi osiguraju autentičnost informacija i istodobno zaštite privatnost, autorska prava te spriječe zlouporabu podataka. Stvara se novo, informatičko društvo, u kojem svaki građanin treba imati pristup informacijama. Kako bi se to ostvarilo, potrebno je definirati norme i standarde, metodologiju i pravne odredbe. Elektronsko gradivo mora biti standardizirano, kompjutorski *software* podoban za sva pisma, gradivo dostupno svim ljudima, i onima s posebnim potrebama – ljudima koji ne vide ili su nepokretni. Ostvarenje tog cilja zahtijeva blisku suradnju između disciplina koje inače ne stoje rame uz rame – administracije, arhivista, industrijalaca i znanstvenika. Očito je da je izazov pred kojim se našla arhivska zajednica ogroman. Koliko je spremna odgovoriti na njega pokazuju riječi Olova Őstberga, izvjestitelja trećeg paralelnog zasjedanja: "Suočeni smo s potpuno novom paradigmom. Arhivska zajednica nije spremna odgovoriti na taj izazov. Tražimo podršku viših instanci."

Živana Hedbeli